

BOSNA I HERCEGOVINA

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Kanton Sarajevo

Grad Sarajevo

OPĆINA CENTAR SARAJEVO

Općinski načelnik

Informacija

Prioritetne aktivnosti u stvaranju pretpostavki za ubrzan razvoj ruralnog područja općine Centar;

Oktoibar 2014 godine

Programom rada Općinskog vijeća Centar, Sarajevo za 2014 godinu predviđeno je razmatranje Informacije **„Prioritetne aktivnosti u stvaranju pretpostavki za ubrzan razvoj ruralnog područja općine Centar“**;

Općinski načelnik u saradnji sa Službom za upravu za privredu i finansije pripremio je navedenu Informaciju koja se dostavlja Općinskom vijeću na razmatranje.

Sadržaj Informacije

- UVOD
- LEADER PROGRAM I LAG-ovi U DRŽAVAMA EU
- RESURSI OPĆINE CENTAR
- STRATEŠKI CILJEVI OPĆINE CENTAR U RURALNOM PODRUČJU
- PRIJEDLOG PRIORITETNIH AKTIVNOSTI OPĆINE CENTAR ZA PERIOD 2015-2020 GODINE

UVOD

Pojam "ruralni razvoj" se odnosi na integralan i višesektorski pristup razvoju ruralnog (neurbanog) prostora. Danas su ruralni prostori izloženi procesu strukturnih promjena, u kojem dolazi do depopulacije i starenja stanovništva, smanjenja radnih aktivnosti, što sve vodi generalno lošim socio-ekonomskim pokazateljima i te prostore čini nepoželjnim za život. Slabo razvijeno ruralno područje predstavlja problem i širem okruženju. Posljedica je neiskorištenost resursa, konkurentnih prednosti ruralnog područja i neintegrisanost teritorija.

Razvojni proces pretpostavlja definisanje vizije, prioriteta i mjera podrške uravnoteženom privrednom, i socijalnom razvoju, kao i zaštiti životne sredine u cilju unapređenja kvaliteta života u ruralnom području.

Kako bi se zaustavili negativni trendovi socio-ekonomskih pokazatelja u ruralnim područjima, potrebno je u okviru prioriteta razraditi set mjera podrške konkretnim lokalnim akterima koji imaju potencijal pokretača razvoja.

U politikama ruralnog razvoja u zemljama EU koristi se LEADER pristup, koji je u praksi potvrđen kao dobar alat. Suština pristupa je u podsticanju lokalnog stanovništva da istražuje načine kako postati konkurentan, odnosno na koji način iskoristiti svoje prednosti.

Osnovni principi LEADER pristupa su: decentralizacija, integralnost/povezivanje sektora, pristup, „od dole prema gore“ i respektovanje specifičnosti pojedinog ruralnog područja.

U implementaciji LEADER programa podstiče se stvaranje partnerstava, povezuju se različiti sektori, a lokalnim akterima se garantuje izgradnja vizije sopstvenog područja u skladu sa njihovim željama i interesima.

LEADER PROGRAM I LAG-ovi U DRŽAVAMA EU

Osnovna jedinica za operativno djelovanje je lokalna akciona grupa (LAG). Javni, privatni i nevladin sektor sarađuju u okviru LAG-a kako bi zajednički donosili odluke o implementaciji konkretnih mjera i projekata u oblasti ruralnog razvoja za područje svog djelovanja. Posebna pažnja se obraća na uključivanje mladih i žena. U zemljama EU, LAG-ovi su registrovani u svojstvu pravnog lica (kao privredni subjekti ograničene odgovornosti) ili su registrovani u formi udruženja. **Udruženje se pokazalo kao najraširenija i najdjelotvornija forma organizovanja u svim zemljama EU.**

FAZE IMPLEMENTACIJE LEADER PROGRAMA NA LOKALNOM NIVOU

Faza 1- Izgradnja kapaciteta na lokalnom nivou. Pretpostavka je da lokalni akteri posjeduju vještine razvoja projektnih ideja, upravljanja projektima i neophodnog znanja u vođenju finansija. Jačanje kapaciteta je proces u kojem akteri postaju svjesni LEADER pristupa i načina realizacije, kao i ostvarivanje koristi od samog projekta.

Faza 2-okupljanje lokalnih učesnika, na edukativnim seminarima u cilju vođenja rasprava i pomoći u kreiranju ideja.

Faza 3- analiza ruralnog područja, koja je usmjerena na identifikovanje demografskih i prirodnih resursa, procjenu stanja okoliša, analizu stručnih znanja i sl. Analiza resursa treba dovesti do prepoznavanja mogućih strategija lokalnog razvoja, koje su specifične za navedeno područje.

Faza 4- analiza postojećih aktivnosti i inicijativa. U ovoj fazi lokalni učesnici vrše analizu postojećih mjera lokalnog razvoja koje se su toku implementacije ili se planiraju u konkretnom području.

Faza 5- stvaranje partnerstava u kojoj se primjenjuje princip „od dole prema gore“. U ovoj fazi izgrađuje se svijest, analiziraju snage i slabosti, mogućnosti i rizici, uz sagledavanje potreba ruralnog područja. Neophodno je obezbjediti učešće svih zainteresovanih grupa.

Faza 6- priprema programa ruralnog razvoja koja se formalizuje u dokumentu lokalne razvojne strategije. Strategija mora da sadrži ciljeve i evaluirane strateške prioritete. Lokalna razvojna strategija predstavlja bazu LAG-ove prijave na javne konkurse.

LEADER pristup U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina trenutno nema pristupa sredstvima inicijative LEADER programa. U okviru priprema za korištenje sredstava iz fondova EU neophodno je provesti aktivnosti na jačanju lokalne inicijative, razvoju partnerstva, pripremi i implementaciji planova ruralnog razvoja LAG područja. Uspostavljanje LAG-ova i uključivanje ruralnog stanovništva u proces izrade i implementacije operativnog plana ruralnog razvoja LAG područja pretpostavlja aktivnosti promocije i serije edukacija, kako bi se stekle odgovarajuće profesionalne vještine i znanja. Za provođenje pristupa LEADER na lokalnom području odgovorni su osnivači, partneri i menadžment LAG-a.

Definisanje LEADER područja u Bosni i Hercegovini

Veličina područja je ovisna od pojedinačnih odluka LAG-ova i prostornih uslova, a kod utvrđivanja područja vodi se računa o tome da je kod manjih područja lakše uspostaviti javno-privatna partnerstva i obezbjediti uključenost lokalnog stanovništva. Neophodno je osigurati i kritičnu masu finansijskih i ljudskih resursa za efikasno provođenje lokalnih razvojnih strategija. /Uredba Evropske komisije br. 1974/2006/

Osnivanje lokalnih akcionih grupa i njihova područja

Kako bi Lokalna akciona grupa - LAG dobila status aktivne i priznate-registrovane organizacije, mora ispunjavati opšte uslove navedene u 62. Članu Uredbe Vijeća (EU) 1698/2005, područje koje pokriva LAG, mora biti teritorijalno povezano i mora ponuditi dovoljnu kritičnu masu ljudskih, finansijskih i privrednih resursa, koji mogu biti podrška održivom razvoju strategije. LAG mora pokazati finansijske i administrativne sposobnosti, kao i sposobnost upravljanja javnim finansijskim sredstvima. Treći uslov je da LAG mora obezbjediti u procesu donošenja odluka učešće predstavnika privrede (preduzetnika i obrtnika), socijalnih partnera (lokalnog stanovništva) i ostalih predstavnika civilnog društva (poljoprivrednici, žene, mladi, udruženja). Prilikom osnivanja i registrovanja LAG-a potrebno je definisati način vođenja i upravljanja LAG-om (zadatke, ovlaštenja, transparentnost rada, otvorenost za nove članove). Neophodno je utvrditi procedure za procjenu i odabir projekata. Veoma je važno obezbjediti transparentnost u implementaciji projekata i finansiranju rada. Procedure se moraju provoditi u jasno definisanom (preporučljivo međuopštinskom) ruralnom području, plan mora biti usklađen sa strategijama ruralnog razvoja na višim nivoima. Politika ruralnog razvoja, ako se oslanja isključivo na poljoprivredu, ne može odgovoriti na probleme u zapošljavanju, ekonomskom rastu i očuvanju životne sredine.

Bosna i Hercegovina do pristupanja EU nema pristup strukturnim fondovima kao osnovnim instrumentima poljoprivredne politike EU (dakle ni finansiranju u okviru programa LEADER).

Međutim, **u sklopu predpristupnog programa IPA onog momenta kada BiH postane zemlja kandidat, stvaraju se pretpostavke za korištenje komponenti koje podržavaju ruralni razvoj.** U komponentama podrške ruralnom razvoju planirane su mjere razvoja administrativnih okvira za implementaciju LEADER programa, osmišljavanju informativne kampanje, formiranju i treningu budućih LAG-ova uz izradu lokalnih razvojnih strategija na odabranim područjima (korisnici usluga: lokalna samouprava gradovi i opštine, fizičke osobe, preduzetnici, udruženja, zadruge).

RESURSI OPĆINE CENTAR

Karakteristike reljefa

Općina Centar je izrazito planinska oblast sa 64,6% prostora koji se nalazi na iznad 700 m.n.v., 30,5% prostora pripada brdskom rejonu od 550 do 700 m.n.v, dok nizijskom rejonu pripada svega 4,9% teritorije.

Planinski rejon se prostire na sjevernom dijelu Općine gdje se nalazi niz uzvišenja preko 1.000 m između kojih su usječena korita Peračkog potoka, Koševskog potoka i Skakavca. Planinski rejon se postepeno spušta prema dolini Miljacke preko brdskog i padinskog dijela Općine.

Nizijski dio Općine smješten je na aluvijalnim naslagama rijeke Miljacke i potoka Sušice. To je centralni dio Općine i grada Sarajeva sa prosječnom nadmorskom visinom od 538 m.n.v gdje su smještene naselja Skenderija, Marijin Dvor i Koševo.

Prostor Općine se odlikuje vertikalnim profilom, čije se visinske kote kreću od 531,03 do 1386,9 m.n.v.

30,5% prostora ima nagib terena preko 45%, te je općina Centar, sa općinama Vogošća i Trnovo, jedna od općina sa najviše zastupljenim ovim nagibom u Gradu i Kantonu Sarajevo.

Na ravne dijelove Općine otpada 6,8% terena, (što je 2,24 km²) na istočne ekspozicije otpada 6,6%, južne 41,7%, zapadne 17,2% i sjeverne otpada 27,7% teritorija Općine.

Kategorije korištenja zemljišta

Kod valorizacije zemljišnog prostora razlikuju se tri kategorije:

- o Kategorije zemljišta koje pripadaju poljoprivredi
- o Kategorije zemljišta koje pripadaju šumskim površinama i
- o Kategorije neplodnog zemljišta

Na osnovu bonitetne karte može se konstatovati da na području Općine Centar nisu izdvojene čiste I i II bonitetne kategorije. Najzastupljenija je V i IV kategorija (i to podkategorija IVb), zatim VI kategorija.

Zemljišta prikladna za kultivisanje

- III kategorija poljoprivrednih površina: Ova kategorija zahvata površinu od 84,72 ha ili 5,47 % od ukupnih poljoprivrednih površina Općine. Nalazi se u centralnom dijelu Općine na lokalitetima Betanije, odnosno Slatine i predstavljaju najvrijednija, odnosno najkvalitetnija zemljišta na Općini. I pored neospornih kvaliteta ova kategorija se koristi gotovo isključivo kao prirodna livada.
- IV kategorija poljoprivrednih površina: Ova kategorija je zastupljena IVb potkategorijom u površini od 494,62 ha ili 31,98 % od ukupnih poljoprivrednih površina Općine, i malim dijelom IVa potkategorije u površini od 22,51 ha ili 1,45 %, na lokalitetu Slatina uz potok Sušicu. Uglavnom je zastupljena na bregovitom terenu čiji nagibi ne prelaze 120. Na površinama ove kategorije uglavnom se uzgajaju, povrće, jabučasto i koštičavo voće. Najviše je rasprostranjena u centralnom dijelu Općine i to na lokalitetima Slatina, Kobilja Glava, Poljine, Radava, Mrkovići, Greda i u Nahorevu na lokalitetu Strmac i Pretržanj. Zemljišta ove kategorije mogu biti podložna klizanju terena (naročito na glinovitim matičnim supstratima) kao što je područje Slatine.

Zemljišta ograničena u upotrebi – uglavnom neprikladna za kultivisanje

- V kategorija poljoprivrednih površina: Ova kategorija zahvata površinu od 526,95 ha ili 34,07 % od ukupnih poljoprivrednih površina Općine. Može se reći da je najzastupljenija na području Općine. Izdvojena je na lokalitetima sa većim nagibom terena (do 200). Zemljišta ove kategorije su nerijetko dosta duboka sa dosta dobrih proizvodnih potencijala, ali je nagib limitirajući faktor intenzivnog uzgoja poljoprivrednih kultura tako da su oranične površine na ovoj kategoriji sporadično zastupljene (u blizini naselja – kuća). Uglavnom se koristi kao prirodne (manje kao vještačke) livade, a na lokalitetima koji ne prelaze 1000 m.n.v. na južnim i jugozapadnim padinama koriste se i za podizanje voćnjaka. Ova kategorija najviše je rasprostranjena na centralnom i sjevero-istočnom i istočnom dijelu Općine i to na lokalitetima Kromolj, D. Mrkovići, Grede, Nahorevo (Gradina, Dolovi, Pretržanj, Kokorevac i Strmac).
- VI kategorija poljoprivrednih površina: Ova kategorija zahvata površinu od 282,16 ha ili 18,24 % od ukupnih poljoprivrednih površina Općine, i vrlo malo je zastupljena na području Općine. To su plitka zemljišta nastala na jedrim krečnjacima, stjenovita, sa nagibom od 200 i vrlo sklona eroziji. Uglavnom se koriste kao pašnjaci i prirodne livade. Nalazi se na području Nahoreva ispod lokaliteta Borovac.
- VII kategorija poljoprivrednih površina: Ova kategorija zahvata površinu od 135,65 ha ili 8,77 % od ukupnih poljoprivrednih površina Općine, i zastupljene su simbolično na području Općine. Zemljišta su vrlo plitka, skeletna, sklona eroziji sa izraženom (velikom) površinskom stjenovitošću. To su Litosoli i Crnice nastali na jedrim krečnjacima. Koriste se kao loši pašnjaci. Površine ove kategorije bi se mogle bolje iskoristiti ako bi se pošumile. Ova kategorija se nalazi na lokalitetu Nahoreva neposredno uz potok Lučica.

Kategorije zemljišta šumskih površina.

Na području Općine Centar zastupljena je IV, V, VI i VII kategorija zemljišta pod šumama.

- IV kategorija šumskih površina: Zemljišta ove kategorije zauzimaju prostor od svega 35,39 ha ili 3,44 % od ukupnih šumskih površina Općine, od čega je IVn 11,94 ha, a IVne 23,45 ha. To je mali prostor na kojem je zastupljeno Distrično, srednje duboko zemljište.
- V kategorija šumskih površina: Ova kategorija zahvata površinu od 229,15 ha ili 22,28 % od ukupnih šumskih površina Općine. Zemljišta ove kategorije su uglavnom plitka i srednje duboka nastala na jedrim krečnjacima. Nagib, potencijalna mogućnost erozije, dubina soluma i stjenovitost (kod zemljišta na jedrim krečnjacima) su glavni ograničavajući faktori ove kategorije. Šumska produkcija na ovim površinama zasniva se na hrastu kitnjaku (na nižim i južnijim ekspozicijama) te mješovitim šumama bukve, smrče i jele (na višim i hladnijim područjima) i to na lokalitetu Grdonja, Borovca, Mrkovića, Grabovice, Rudina i Saračevca, Borovca, Bjelosova, Popratine i Uževica.
- VI kategorija šumskih površina: Ova kategorija zahvata površinu od 669,21 ha ili 65,07 % od ukupnih šumskih površina Općine. Obuhvata zemljišta nastala na jedrim krečnjacima, laporovitim krečnjacima i laporcima. To su uglavnom Crnice na krečnjacima i Smeđa tla na krečnjacima u kombinaciji sa Eutričnim kambisolima. Zemljišta su plitka, skeletoidna sa izrazitom stjenovitošću nastala na orografski razvijenim terenima velikih nagiba i potencijalne erozije. Zastupljenost šumske vegetacije je ista kao i kod prethodne kategorije. Ova kategorija je najviše zastupljena u centralnom dijelu na području Orlovca i Čalija; u istočnom dijelu Općine na lokalitetu Greda; u zapadnom dijelu na lokalitetu Bjelosava i Obara; te u sjevernom dijelu na lokalitetu Palež, Zasjeke i Perca.
- VII kategorija šumskih površina: Ova kategorija obuhvata površinu od 94,60 ha ili 9,19 % od ukupnih šumskih površina Općine. Zastupljena je vrlo plitkim i plitkim zemljištima, izrazite stjenovitosti koja su

nastala na vrlo nagnutim terenima velike potencijalne erozije, na jedrim i laporovitim krečnjačkim supstratima. Na području ove kategorije su staništa mješovitih šuma smrče, jele i bukve i degradiranog raslinja. Upravljanje šumama ove kategorije veže za sebe veliki rizik od pojave erozije. Ova kategorija najviše je zastupljena na potezu Mrkovići – Pećine – M. Gradac – Gradina u centralnom dijelu, te na lokalitetima Stomac, Uževica, Vidorova strana i Skakavac na sjevernom dijelu Općine.

Zone proizvodne sposobnosti i način korištenja zemljišta područja općine Centar

Izdvojene bonitetne kategorije svrstane su u pet zona na osnovu proizvodne sposobnosti zemljišta i načina korištenja. **Broj poljoprivrednih gazdinstava na području Općine Centar iznosi 224 sa više od 3 ha poljoprivrednog zemljišta.** Ova gazdinstva bi trebala predstavljati proizvodne jedinice na kojima bi se mogla graditi buduća poljoprivredna proizvodnja.

I zona – agrozona I. Ova zona je najvrijednije područje Općine. Zahvata površinu od 601,85 ha ili 18,28 % od ukupne površine. Čine je boniteti poljoprivrednog zemljišta III, IVa i IVb potkategorije. Zahvata blage padine gdje je moguća intenzivna (kako ratarska tako i voćarska) poljoprivredna proizvodnja. Hidromeliorativnim i agromeliorativnim mjerama uređenja zemljišta produktivnost bi se mogla znatno povećati, a prinosi udvostručiti.

II zona – agrozona II. Zahvata površinu od 809,11 ha ili 24,57 % od ukupne površine Općine. U ovu zonu svrstana su zemljišta V i VI bonitetne kategorije. To su brdski i planinski dijelovi Općine. Zemljišta koja su grupirana u ovu zonu su osrednjih potencijala sa znatnim ograničenjima (nagib terena, plitkoća soluma i dr.), te su manje prikladna za obradu. Iz tog razloga se manje koriste kao oranična tla i uglavnom se koriste kao livade i ekstenzivni voćnjaci. Tla ove zone su potencijalno erodibilna (nagib terena) pa iz tog razloga je potrebno posvetiti posebnu pažnju ako se obrađuju (konturna obrada) i to samo zemljišta V kategorije, dok zemljišta VI kategorije bi trebala biti kao prirodne livade.

III zona – agrozona III. Ova zona zahvata površinu od 135,65 ha ili 4,12 % od ukupne površine Općine. U njoj su grupisana zemljišta vrlo slabe VII bonitetne kategorije koja ima izražena ograničenja za korištenje u poljoprivredi. To su planinska područja Općine viših nadmorskih visina, nepovoljnih klimatskih prilika, velikog nagiba terena i velike potencijalne erodibilnosti i male dubine soluma. Iz navedenih razloga se struktura proizvodnje u ovoj zoni uglavnom bazira na proizvodnji krme (sijena) za uzgoj stoke i proizvodnju mesa i mlijeka. Ovo područje bi se moglo koristiti i za proizvodnju ljekobilja.

IV zona – zona šuma. U ovu zonu spadaju zemljišni prostori koji se nalaze pod šumskom vegetacijom i zahvataju površinu od 1.028,35 ha ili 31,23 % od ukupne površine Općine. U planinskom dijelu ove zone sa razvijenijom orografijom erozioni procesi su izraženiji. Najčešći ograničavajući faktori su nagib terena, dubina soluma i kamenitost odnosno stjenovitost površine. Na cijelom području ove zone zastupljene su mješovite šume bukve, smrče i jele, a na nižim i južnim dijelovima zone hrasta kitnjaka.

V zona – urbani prostori i površine isključene iz sfere biljne produkcije. Ova zona zahvata površinu od 717,37 ha ili 21,78 % od ukupne površine Općine. To su urbani i industrijski prostori sa svim infrastrukturnim objektima (saobraćajnice, groblja i dr.), dakle, površine koje su trajno isključene iz poljoprivredne i šumske proizvodnje. U ovu zonu uključena je i VIII kategorija zemljišta. Inače, ova zona je obuhvatila najkvalitetnija zemljišta na području Općine, a to su III i IVb kategorije.

Namjena zemljišta	Površina	
	ha	%
Građevinsko zemljište ukupno	1376,93	41,8
- Stanovanje	752,93	
- Privreda	9,04	
- Društvena infrastruktura	158,74	
- Zaštitno zelenilo	136,49	
- Sport i rekreacija	116,69	
- Specijalna namjena	10,09	
- Komunalni objekti	26,99	
- Vodotoci	5,96	
- Saobraćajna infrastruktura	160,00	
Poljoprivredno zemljište	954,61	30,0
Šumske i šumska zemljišta	890,74	27,0
Vodozaštitne zone (I i II)	70,19	2,2
UKUPNO	3.292,47	100,0

Demografski podaci (2012 godina)

Starosna struktura stanovništva (za ruralna mjesna područja)

MJESNO PODRUČJE	UKUPNO	Od 0 do14	Od 15 do 64	65 i više
BETANIJA	1.110	200	780	130
MRKOVIĆI	24	0	8	16
NAHOREVO	390	59	172	159

Prema Studiji rađenoj za potrebe prostornog planiranja Kantona Sarajevo područje općine Centar, teži ka daljoj urbanizaciji, s tim što dio seoskih naselja prerasta u vikend naselja, prostore za rekreaciju i turistička sela. Međutim, značajni prostori općine Centar kao i njihovo stanovništvo bit će u mogućnosti da se bavi raznim aktivnostima u proizvodnji hrane, pružanju usluga u seoskom turizmu, proizvodnjom u oblasti etno zanata.

Prioritetna aktivnost je podizanje konkurentnosti registrovanih poljoprivrednih gazdinstava koja se poljoprivredom bave kao osnovnom delatnosti. Za seoska poljoprivredna gazdinstva najvažnije pitanje je plasman poljoprivrednih proizvoda. Mnogo faktora utiče na unapređenje plasmana poljoprivrednih proizvoda. Prije svega moraju se povećati količine i kvalitet poljoprivrednih proizvoda, zatim se mora razmišljati o dodavanju vrijednosti postojećim primarnim poljoprivrednim proizvodima (npr; procesi pranja, poliranja, čišćenja, klasiranja, pakovanja, skladištenja i prerade).

Jedno od rješenja je udruživanje poljoprivrednika i podizanje kapaciteta za prijem, skladištenje, pakovanje i pripremu za plasman na tržište poljoprivrednih proizvoda, i drugo, ne manje značajno rješenje je razvoj prerađivačke industrije.

Pored gazdinstava koja svoju egzistenciju mogu da baziraju na poljoprivrednoj djelatnosti, veliki broj srednjih i malih gazdinstava će morati da pronađe druge izvore prihoda ukoliko žele da nastave život u ruralnim područjima. Ta gazdinstva moraju obezbjediti svoju održivost kroz diversifikaciju aktivnosti na samom gazdinstvu ili obezbjeđivanjem mogućnosti zapošljavanja van gazdinstva u području gdje žive. Naročita pažnja se posvećuje mladim osobama i ženama jer njihovo zadovoljstvo i vjera u perspektivu ostanka na selu bitno određuje uspješnost implementacije programa. Najveća pažnja mora se obratiti poboljšanju uslova života u ruralnom području po pitanju školstva, zdravstva, infrastrukture itd.

STRATEŠKI CILJEVI OPĆINE CENTAR U RURALNOM PODRUČJU

Strateški cilj 1. **Unapređenje kvaliteta života i smanjenje razlika u odnosu na urbana područja;**

Strateški cilj 2. **Doprinos opštem razvoju kroz komplementarnost sa urbanim područjem;**

Strateški cilj 3. **Edukacija stanovništva u cilju praćenja savremenih kretanja i uključenja u tržišnu utakmicu.**

Dostizanje strateških ciljeva je moguće ostvariti kroz implementaciju programa koji će povezivati više sektora u cilju iskorištavanje svih prirodnih i ljudskih resursa ruralnog područja općine Centar.

Neophodno je da program sadrži potprograme koji obuhvataju oblasti: poljoprivrede, seoskog i planinskog turizma, iskorištavanja sportsko rekreativnih potencijala planinskog područja, razvoj etno zanata, zaštitu okoliša, razvoj socijalne i komunalne infrastrukture, razvoja ljudskih resursa. Takođe, u program treba da sadrži planske aktivnosti vezane za usvajanja standarda EU u proizvodnji zdrave hrane, seoskog turizma i standarde upravljanja okolišem.

OPERATIVNI CILJEVI U RAZVOJU RURALNOG PODRUČJA OPĆINE CENTAR

Operativni cilj 1. **Povećanje poljoprivredne proizvodnje**

Operativni cilj 2. **Diverzifikacija i razvoj djelatnosti u seoskom domaćinstvu**

Operativni cilj 3. **Razvoj seoskog i planinskog turizma**

Operativni cilj 4. **Razvoj fizičke infrastrukture**

Operativni cilj 5. **Razvoj socijalne infrastrukture**

Operativni cilj 6. **Zaštita okoliša**

Prijedlog prioritetnih aktivnosti općine Centar za period 2015-2020 godina

Oblast poljoprivrede

- **Podrška proizvodnji mlijeka i mliječnih proizvoda** - u sektoru proizvodnje mlijeka postoje problemi u procesu proizvodnje i plasmana. Podrška rješavanju ovih problema je veoma značajna jer se proizvodnjom mlijeka bavi veliki broj poljoprivrednika. Osnovne karakteristike su manje proizvodne jedinice, sa niskom produktivnošću i mnogo nedostataka u domenu kvaliteta proizvoda i standarda zaštite zdravlja i dobrobiti životinja. Značajan dio proizvođača djeluje u okviru neformalne privrede. Otkup, prerada i plasman predstavlja problem, ne postoji konkurencija, što sve za posljedicu ima ozbiljne nedostatke u lancu marketinga i razvoja tržišta. Mjere podrške potrebno je usmjeriti prema primarnoj proizvodnji i plasmanu mlijeka i mliječnih proizvoda.
- **Podrška proizvodnji mesa i proizvoda od mesa** - ovaj sektor je u velikoj mjeri usitnjen sistem proizvodnje u kojem većina gazdinstava posjeduje mali broj životinja, sa mješovitom proizvodnjom i niskom produktivnošću. Uočeni trendovi ukazuju na pad ili stagnaciju stočarske proizvodnje (goveda, ovaca i koza). Problemi postoje u otkupu i preradi mesa, kao i usklađenošću sa standardima. Ozbiljan problem je količina i kvalitet stočne hrane, kao i stanje objekata za držanje stoke. Posebno je značajna činjenica da je to sektor u kome postoje mnogi nedostaci na polju kvaliteta proizvoda i standarda zaštite zdravlja i dobrobiti životinja.
- **Podrška proizvodnji voća i povrća** - u proizvodnji voća i povrća osnovni problemi su vezani za veličinu posjeda i specijalizaciju proizvodnje. Proizvođači sa malim obimom proizvodnje ne ostvaruju dovoljan profit zbog slabih mogućnosti za pregovaranje u trgovačkom lancu, a kao direktna posljedica toga ne mogu da vrše investiciona ulaganja u povećanje svoje konkurentnosti. Osnovni problemi u okviru ovog sektora su: gubici poslije berbe, koji se mogu riješiti unapređenjem objekata za pakovanje i skladištenje proizvoda; nizak nivo stručnog obrazovanja stvara poteškoce u pravilnom korišćenju moderne opreme i adekvatnom korišćenju inputa; loše funkcionisanje organizacija poljoprivrednih proizvođača, nedostatak prerađivačkih kapaciteta, neuvođenje standarda kvaliteta otežava plasman proizvod. Ključni problemi: standardi, skladištenje, otkup i prerada.

Ključne riječi: **održivost, supstitucija uvoza,**

Proširenje ekonomskih aktivnosti na gazdinstvu-Diversifikacija u okviru poljoprivrede: proširenje ekonomskih aktivnosti koje obuhvata dodavanje vrijednosti postojećim poljoprivrednim proizvodima (dorada, prerada, sušenje, pakovanje, zaštita geografskog porijekla, oznaka porijekla i slično).

- **U okviru poljoprivrede, moguće je uvođenje novih vidova proizvodnje:** pošumljavanje, proizvodnja i prerada ljekovitog, začinskog i aromatičnog bilja, proizvodnja ukrasnog i dekorativnog bilja, proizvodnja i korišćenje biomase za proizvodnju energije (obnovljivi izvori energije) i nekonvencionalni vidovi proizvodnje u stočarstvu (pčelarstvo, krznašice, akvakultura, gajenje divljači itd.).
- **Diverzifikacija van poljoprivredne djelatnosti:** proširenje aktivnosti na nepoljoprivredne djelatnosti u ruralnim sredinama kroz podršku: ruralnom turizmu, tradicionalnim zanatima, pružanju usluga u ruralnim sredinama, stvaranju inovativnih oblika preduzetništva.

ZAKLJUČAK

Politika razvoja ruralnog područja opštine Centar će biti bazirana na principima dobre prakse i preispitivanju postojeće situacije. Dugoročni plan razvoja ruralnog područja će biti iskazan u Strategiji razvoja općine Centar od 2016-2023 godine. U aktivnosti izrade plana će biti uključeni svi relevantni lokalni akteri i stanovništvo ruralnog područja.

Općina Centar će i u narednom periodu obezbjediti stabilnost mehanizama podrške ruralnom razvoju.

Projekti koje će općina Centar podržavati moraju biti u saglasnosti sa postavljenim strateškim i operativnim ciljevima. Aplikacije projekata obavezno će morati sadržavati pregled svih projektnih aktivnosti, dinamiku realizacije, očekivane efekte i detaljno razrađen budžet projekta. Preduzetnički projekti će morati sadržavati razrađen poslovni /biznis plan. Rangiranje projekata će se vršiti na osnovu javno utvrđenih kriterija.

OPĆINSKI NAČELNIK

Dževad Bećirević